

Beleidsvoorstel

Datum van schrijven: 07/12/2023

Beleidsvoorstel richt zich tot verkiezingen van 9 juni 2024

- Europese verkiezingen
- federale verkiezingen
- regionale verkiezingen

13 oktober 2024: lokale verkiezingen

- provincieraadsverkiezingen
- gemeenteraadsverkiezingen

- Alle niveau's (van Schumanplein over wetstraat tot dorpsstraat)

CIRCULAIRE ECONOMIE

De bijdrage van de Vlaamse landbouw in de circulaire en bio-economie

BELEIDSVOORSTEL, DE OPLOSSING

1. Investeer verder in **technologische expertise** die gekoppeld aan onze productieve landbouw een significante toegevoegde waarde voor de economie oplevert.
2. Zet bedrijven die actief via **samenwerkingen** kringlopen proberen te sluiten in de kijker, bijvoorbeeld via een certificeringsprogramma.
3. Stimuleer nieuwe **innovatieve teelten** die een rol kunnen spelen in de bio-economie en de opbrengsten voor landbouwers verhogen, zoals aromatische wortelgewassen of vezelachtige gewassen zoals hennep en olifantengras. Zorg voor een duidelijke regelgeving rond gewas-beschermingsmiddelen voor minder bekende gewassen en bied verzekeringsprogramma's aan voor landbouwers die nieuwe teelten uitproberen.
4. Biedt de mogelijkheid aan om **serreloof** te composteren op het bedrijf of bij professionele composteerders.
5. Neem gerecycleerde **teeltsubstraten** mee op in de lijst van rechtstreeks toepasbare grondstof of meststof binnen de landbouw.
6. Zorg dat dierlijke stikstof bekomen uit mest, de zogenaamde renure (REcoverd Nitrogen from manURE), als een **kunstmestvervanger** mag worden gezien en gebruikt. Ook andere innovatieve nutriëntenextracties zijn economisch interessant. Dierlijke mest op grasland, met een derogatie over de bemestingsnormen, is een mooi voorbeeld van circulaire economie.
7. Alle sectoren dienen zich **flexibel** op te stellen wanneer wetgevende barrières de realisatie van bio-economische verdienmodellen belemmeren. Aandacht wordt hierbij gevraagd om verder te kijken dan het land- en tuinbouwbedrijf an sich, ook de voedings- en voedernijverheid dient hierbij betrokken te worden.
8. Faciliteer **financiële incentives** voor landbouwers die hun rol in de bio-economie opnemen. Landbouwers moeten de meerkost voor het eventueel oogsten, opslaan, verpakken, verplaatsen van reststromen kunnen doorrekenen.
9. Er moet een systeem van gedeelde financiële verantwoordelijkheid uitgewerkt worden zodat in de eerste jaren van commercialisatie van de teelten, de landbouwer-pioniers hun kostendekkende vergoeding krijgen als de opbrengsten de kwaliteitsnormen van de afnemers nog niet halen.
10. Stimuleer de ontwikkeling van **logistieke oplossingen** zoals gecentraliseerde verzamelpunten om landbouwers te ondersteunen bij het valoriseren van rest- en nevenstromen.

ALGEMEEN KADER EN TOELICHTING

In een tijd waarin zorgvuldig omgaan met grondstoffen cruciaal is, benadrukken we de noodzaak van een **circulaire aanpak** in de Vlaamse economie. In de agrovoedingsketen worden al heel wat stappen gezet naar circulariteit. De **landbouwsector** draagt vooral bij door het efficiënter omgaan met natuurlijke hulpbronnen.

Het is essentieel om de bodem met zorg te behandelen en het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen tot een minimum te beperken. Bovendien is het belangrijk om **afvalproductie te voorkomen of te verminderen**. Specifiek voor de tuinbouwsector ligt er een extra verantwoordelijkheid in het vermijden van kunststoffolies en andere verpakkingsmaterialen op basis van kunststof. Via het composteren van **biodegradeerbare materialen** kan men opnieuw een kringloop binnen de landbouw sluiten.

Men bevordert de efficiënte inzet van kunstmeststoffen door gebruik te maken van kunstmestvervangers zoals **renure**, die het benutten van mest als grondstof stimuleren in plaats van het behandelen als afval. Bovendien draagt het **recyclen van teeltsubstraten** bij aan positieve klimaatimpact en bevordert het het sluiten van kringlopen tussen verschillende landbouwbedrijven. Op deze manier richt de landbouw zich op het in balans houden van de nutriëntencyclus.

De land- en tuinbouwsector, inherent circulair en biogebaseerd, is **onmisbaar** als Vlaanderen circulaire koploper wil zijn in Europa. Vandaag kunnen landbouwers niet alleen kringlopen sluiten op het landbouwbedrijf zelf, maar ook grondstoffen leveren in een sectoroverschrijdende keten (bio-economie) en samenwerken met verschillende private en publieke actoren, **zowel voor de voedselproductie als voor andere maatschappelijke functies**.

In 2017 ging Vlaanderen Circulair van start met als doel om de transitie naar de circulaire economie in Vlaanderen te realiseren tegen 2050. Binnen alle zes thematische werkagenda's van dit partnerschap vervult de landbouwsector een sleutelrol. Het **voorziet in grondstoffen** voor de bio-economie, bouw, chemie en maakindustrie. Bovendien speelt het een fundamentele rol bij het tot stand brengen van een circulaire voedselketen en draagt het bij aan het sluiten van waterkringlopen.

Terwijl er continu gezocht wordt naar innovatieve en implementeerbare oplossingen dienen **beleidsmakers het noodzakelijke stimulerende kader te creëren**. Zo kan de landbouwsector bijdragen aan de toenemende groei van de circulaire economie.

CONTEXT EN ANALYSE

Tussen 2016 en 2020 heeft de Vlaamse bio-economie een opmerkelijke groei van 21% doorgemaakt, meer dan drie keer zo groot als die van de totale fysieke economie. Het toenemende aanbod van oplossingen om grondstoffen op te waarderen maakt circulair ondernemen in agrarische context toegankelijker. Via samenwerkingen binnen de bio-economie versterken we de bedrijfsvoering, neemt de veerkracht van de lokale economie toe en verminderen we de afhankelijkheid van internationale grondstofketens.

Tegen 2025 moeten de voedselverliezen doorheen de agrovoedingsketen met 30% verminderen ten opzichte van 2015. De landbouwsector neemt hiervoor zijn verantwoordelijkheid op door middel van diverse benaderingen. Momenteel wordt voedselafval het vaakst gebruikt voor diervoeding (43%) en vergisting (21%).

Landbouwers nemen actief deel aan de bio-economie door het telen van eiwitrijke gewassen (of algen, insecten, ...) voor voeder en voedsel of door het **telen van gewassen** voor de bouw, chemie en maakindustrie. Maar ook reststromen kunnen ingezet worden in de bio-economie voor biogebaseerde toepassingen met maximale toegevoegde waarde. Soms botst men echter op problemen bij het op poten zetten van een verdienmodel.

BIODEGRADEERBARE MATERIALEN IN DE TUINBOUWSECTOR

Door het gebruik van bio-afbrekbare bindmaterialen en/of aangepaste scheidingstechnieken wordt serrelaaf uit de tuinbouw geschikt voor compostering. Momenteel zijn er niet veel composteers waar onze tuinders terecht kunnen. Het is daarom van cruciaal belang om, naast de mogelijkheid van compostering op het eigen bedrijf (boerderijcompostering), ook professionele compostering als een alternatief aan te bieden.

TEELTSUBSTRATEN RECYCLEN

Elke hergebruikte kubieke meter veen resulteert in aanzienlijke vermindering van CO₂-uitstoot en draagt daarmee bij aan een lagere impact op het klimaat. Teeltsubstraten kunnen direct hergebruikt worden (na ontsmetting), gecomposteerd worden of dienen als grondstof voor biochar. Ondanks bewezen haalbaarheid in de praktijk is het van belang deze technieken actief te stimuleren.

RENURE TOEPASSEN IN DE PRAKTIJK

Stikstofrecuperatie uit mest (renure) moet een duidelijke vermelding krijgen bij de nitraatrichtlijn. Deze techniek zorgt dat de boeren circulair aan de slag kunnen, emissies vermijden en onze afhankelijkheid van geïmporteerde chemische kunstmest of van energie die nodig is om deze kunstmest te maken verlagen.

NIEUWE VOEDINGSMIDDELEN OP BASIS VAN RESTSTROMEN

Problemen zoals het goedkeuren van nieuwe halffabricaten of eindproducten gebaseerd op reststromen voor menselijke consumptie bemoeilijken verdere vooruitgang. De specifieke procedure voor 'Novel Food' kan kostelijk en tijdrovend zijn wat ondernemers afschrikt. Ook innovatieve verwerkingsmethodes zoals mobiele installaties botsen vaak op vergunningsproblemen omdat er nog geen procedure bestaat voor dergelijke concepten. Flexibiliteit is hier essentieel.

LOGISTIEKE CLUSTERING ALS STIMULANS VOOR VERWERKING RESTSTROMEN

Het valoriseren van reststromen in de bio-economie is gebaat bij een gezamenlijke clustering van de biomassa in hubs. Logistieke trajecten worden zo realistischer en verwerking kan collectief gebeuren. Ook volume-fluctuaties worden zo opgevangen. De variabele beschikbaarheid van reststromen in tijd en ruimte compliceert valorisatie. Klimaatverandering draagt bij aan een verdere vergroting van de variabiliteit in de beschikbare biomassa. Overigens mag men niet uit het oog verliezen dat men steeds streeft naar een minimale hoeveelheid rest- en nevenstromen. Momenteel genereert de landbouwsector een aanzienlijke hoeveelheid voedselreststromen, 119 kton, waarvan een groot deel onvermijdelijk is. Gebrek aan tijd en middelen leidt soms tot de keuze voor gemakkelijkere valorisatiemethoden, zoals voeder of verwerking in de bodem, in plaats van de meest hoogwaardige valorisatieroutes, zoals in de voedingsindustrie.

AANVULLING

achtergrondinfo – standpunten – relevantie studies of cijfers die je wil meegeven

VOORBEELDEN VAN CIRCULAIRE MODELLEN

Circulair ondernemen komt steeds meer onder de aandacht. Er is al veel over gezegd en geschreven, maar het kan nooit kwaad om eens terug naar de basis te gaan. De land- en tuinbouw werkt al van oudsher met natuurlijke kringlopen, maar door de verre gaande specialisering in de voorbije eeuw is ook onze sector geëvolueerd naar een efficiënt, maar eerder lineair systeem van grondstoffengebruik.

Volgens een rapport van het Departement Landbouw en Visserij, kan een landbouwer aan de slag gaan met drie modellen:

- A.** In het kringloopbedrijfsmodel probeer je als voedselproducent zoveel mogelijk de kringloop te sluiten op het landbouwbedrijf zelf.
- B.** In het verwaardingsmodel fungeert je als leverancier van grondstoffen in een sectoroverschrijdende keten, gebaseerd op biomassa. Met andere woorden, er wordt samengewerkt met andere organisaties en/of bedrijven rond biomassa-uitwisseling.
- C.** In het multi-actor- en multifunctioneel landbouwmodel wordt jouw landbouwbedrijf een schakel in een circulaire, verstedelijkte omgeving, waar het diverse functies vervult en samenwerkt met andere actoren, zoals burgers, ngo's en lokale besturen.

Als landbouwer sta je niet alleen in de transitie naar een meer circulaire bedrijfsvoering. In de circulaire economie is samenwerking met andere spelers in de keten en onderzoekinstellingen essentieel. Onthoud dat er niet één perfect model bestaat, maar een oneindige variatie aan mogelijkheden om circulair te ondernemen.

BELEIDSNOTA VLAAMSE BIO-ECONOMIE 2020

“In een stelsel van kringlooplandbouw gebruiken voedselproducenten in de eerste plaats grondstoffen uit elkaars ketens en reststromen uit de voedingsmiddelenindustrie en voedingsketens. Die circulaire ketens kunnen verschillend ingericht worden: binnen een bedrijf, binnen een circulaire economie, binnen Vlaanderen of grensoverschrijdend. We beperken de verliezen uit het systeem steeds verder door efficiënter om te springen met grondstoffen, nutriëntenverliezen te beperken en biomassa(rest)stromen optimaal te valoriseren. We verminderen de afhankelijkheid van inputs van het Vlaamse voedsel- en biomassa(productie)systeem door het minimaliseren van externe inputs (bv. materialen, nutriënten, energie, water) en primaire grondstoffen per output. We ondersteunen impactvolle pilotprojecten die reststromen valoriseren bij onderling samenwerkende landbouwers en bij landbouwers die samenwerken met andere schakels in de keten of daarbuiten.

(...) Zo verminderen we voedselverlies doorheen de keten tegen 2030 met 50% en valoriseren we voedselreststromen nog beter. Het opzetten van valorisatiehubs voor bundeling en verwerking van reststromen moet leiden tot een circulair model voor de landbouwer. We brengen voedselverliezen in kaart door middel van een stabiel en wetenschappelijk onderbouwd meetnetwerk.”

MONITOR CIRCULAIRE ECONOMIE VLAANDEREN VAN OVAM

De Vlaamse overheid en partners engageerden zich in de Roadmap Voedselverlies om tegen 2020 het voedselverlies in de hele keten, van landbouw tot consument, te verminderen met 15% ten opzichte van de nulmeting van 2015. In het cijfer van de landbouw zitten alle verliezen vanaf het moment dat gewassen oogstklaar zijn en dat vee slachtrijp is, meegerekend. Net als bij de voedingsindustrie is bij de landbouw een belangrijk deel van de voedselreststromen toe te schrijven aan de productie voor buitenlandse markten. De nieuwe doelstelling is om de voedselverliezen doorheen de keten tegen 2025 met 30% te verminderen ten opzichte van 2015.

Oorsprong van verliezen en overschotten per sector

In Vlaanderen (2015), in kton

	Voedselverlies	Overschotten
Landbouw	330,3	119
Voedingsindustrie	225,5	2124
Huishoudens	211,9	256,4
Catering	57,1	3
Retail	43,4	21,4
Horeca	19,1	48,3
Veiling	14,6	0,6
Visserij	5,2	5,2

In het kader van voedselveiligheid is het niet altijd mogelijk om reststromen te valoriseren. In sommige delen van de voedselketen zal dat dus moeilijker zijn dan in andere. De cascade-index geeft aan hoeveel voedselreststromen er worden gevaloriseerd. In 2015 bedroeg de Vlaamse cascade-index 8,2 voor alle sectoren samen. Voedselafval wordt het vaakst gebruikt voor dierenvoeding (43%) en vergisting (21%).

Cascade-index van organische reststromen

Per sector, in Vlaanderen (2015)

Veiling	8,8
Voedingsindustrie	8,8
Landbouw	7,9
Huishoudens	6,9
Retail	6,3
Horeca	3,9
Catering	3,4
Visserij	0

MONITORINGSSTUDIE TER OPVOLGING VAN VLAAMSE BIO-ECONOMIE VAN VITO EN ILVO – 2021

In 2019 was de voedingssector (inclusief voeder) de grootste sector in de Vlaamse bio-economie, met de hoogste toegevoegde waarde en omzet, en ook het grootste aantal werknemers. Daarna volgden op basis van hun toegevoegde waarde de biofarmaceutische sector, de landbouw en de drankensector. Volgens de studie zorgde de Vlaamse bio-economie in 2019 voor een totale toegevoegde waarde van 15,7 miljard euro, een omzet van 60,8 miljard euro en een tewerkstelling van 153.419 werknemers. De gemiddelde arbeidsproductiviteit van de Vlaamse bio-economie was 133.238 euro per werknemer, wat meer dan 50% hoger is dan de gemiddelde arbeidsproductiviteit van de totale Vlaamse economie (85.930 euro per werknemer in 2019). Tussen 2016 en 2020 steeg de toegevoegde waarde van de Vlaamse bio-economie met 21%, wat meer dan drie keer zo groot is als die van de totale fysieke economie.

De totale productie van plantaardige hoofdstromen door de landbouwsector bedroeg in 2019 16,6 miljoen ton, wat een stijging met ruim 2 miljoen ton was ten opzichte van 2018. De productie van plantaardige nevenstromen en productieresiduen bleef ongeveer gelijk. Ook de productie van dierlijke hoofd- en nevenstromen lag in lijn met het jaar ervoor. Binnen de Vlaamse voedingsindustrie bleven de diervoedersector, de maalderij- en deegwarenssector en de aardappelverwerking de grootste omvang hebben qua output. Volgens schattingen produceert onze voedingsindustrie zowat 2 miljoen ton voedselreststromen, die nagenoeg allemaal gevaloriseerd worden. De belangrijkste bestemmingen van deze reststromen zijn diervoeder, dierlijke afvalverwerking en vergisting. De hoofdstromen plantaardige biomassaproductie in de landbouwsector worden voor meer dan de ruime helft gebruikt voor dierlijke productie. Denk aan voedergewassen, maar ook bijvoorbeeld aan granen voor de korrel. In absolute cijfers zijn de gewassen met de grootste productie voedermais (4.974.000 ton), gras/hooi (3.871.000 ton), aardappelen (2.315.000 ton) en suikerbieten (1.579.000 ton). Er worden heel wat landbouwproducten geïmporteerd en geëxporteerd. De grootste hoeveelheden zijn granen, aardappelen, oliehoudende gewassen zoals koolzaad en sojabonen. De hoofdstromen in de dierlijke biomassaproductie (in totaal 6.515.000 ton) bestaan vooral uit melk (66%), gevolgd door varkens (17%) en gevogelte (10%). De nevenstromen en productieresiduen (in totaal 23.250.000 ton) bestaan vooral uit runder- (64%) en varkensmest (31%).

ACTIEPLAN VOOR EEN CIRCULAIRE ECONOMIE 2020 – EUROPESE COMMISSIE

In haar 'Actieplan voor een Circulaire Economie' (2015 en 2020) stelt de Europese Commissie dat circulariteit een voorwaarde is om tot klimaatneutraliteit te komen.